

УДК 378.147:784.96

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2022-1-10>

Анна ЗАРИЦЬКА

кандидат педагогічних наук, доцент, голова циклової комісії методики музичної освіти та вокально-хорової підготовки КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради; доцент кафедри музично-практичної та виконавської підготовки факультету культури і мистецтв, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0003-2579-5279

Андрій ЗАРИЦЬКИЙ

заслужений артист України, доцент, завідувач кафедри музично-практичної та виконавської підготовки факультету культури і мистецтв, Волинський національний університет імені Лесі Українки, просп. Волі, 13, м. Луцьк, Волинська обл., Україна, 43025
ORCID: 0000-0001-9996-6937

Бібліографічний опис статті: Зарицька, А., Зарицький, А. (2022). Особливості фахової підготовки керівників вокальних ансамблів. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 71–76, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-1-10>

ОСОБЛИВОСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ КЕРІВНИКІВ ВОКАЛЬНИХ АНСАМБЛІВ

У статті розглянуто питання щодо особливостей фахової підготовки бакалаврів музичного мистецтва до керівництва вокальним ансамблем. Недостатнє висвітлення даної проблематики та брак відповідного методичного забезпечення в сучасній системі підготовки керівників вокальних ансамблів актуалізувало вибір теми. **Метою** даного дослідження є аналіз специфічних особливостей підготовки майбутніх керівників вокальних ансамблів, визначення основних етапів та методичних прийомів роботи над вокальними творами. Для досягнення мети були поставлені такі завдання: проаналізувати практичну роботу керівника вокального ансамблю, охарактеризувати основні етапи роботи над музичними творами.

Наукова новизна полягає у розробці та характеристиці основних етапів роботи керівника вокального ансамблю, а саме: підготовчий етап, що включає підбір репертуару, теоретичний та практичний аналіз; технологічний етап, в процесі якого здійснюється навчально-репетиційна робота над інтонаційними, метроритмічними, художньо-виконавськими труднощами в вокальному творі, відпрацювання вокально-ансамблевих навичок; заключний (художньо-творчий) етап, що спрямовується на створення творчої концепції, яскравого художньо-музичного образу, концертно-просвітницької та фестивально-конкурсної діяльності. Зауважимо, що під час навчально-репетиційної діяльності з колективом важливим є відпрацювання вокально-технічних навичок, спрямування на систематичне освоєння теоретичних понять та практичних умінь, принципів, закономірностей, що вводять учасників у процес творчого вдосконалення. Зазначені характерні ознаки та властивості вокальної роботи спрямовуються на вироблення художньо-творчого, естетичного та ціннісного ставлення до творчої діяльності.

Отож, в результаті дослідження були здійснені такі **висновки**: майбутній фахівець, як керівник вокального ансамблю має володіти природними здібностями, ґрунтовними теоретичними та практичними знаннями. Зауважимо, що опрацювання визначених етапів роботи над художнім твором сприятиме формуванню фахової компетентності керівників вокальних ансамблів, професійному та творчому зростанню майбутніх фахівців. Тривалість етапів, ступінь деталізації у роботі, вибір методичних прийомів залежатимуть від складності твору, цілей виконання, рівня володіння вокально-технічними навичками, індивідуальних особливостей виконавців. Саме вміння керівника залучити учасників до спільної вокально-творчої діяльності формуватиме в учасників упевненість у своїй силі, підвищить самооцінку, викличе бажання до самовираження, самоствердження, реалізації внутрішніх потенційних сил.

Ключові слова: вокальний ансамбль, музичне мистецтво, підготовка керівника вокального ансамблю, методичні прийоми, етапи роботи над вокальним твором.

Anna ZARYTSKA

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Chairman of the Cycle Commission of the Methods of Music Education and Vocal and Choral Training of the Lutsk Pedagogical College of the Volyn Regional Council; Associate Professor of Music, Practical and Performing Arts, Faculty of Culture and Arts, Lesya Ukrainka Volyn National University, ave. Voli, 13, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0003-2579-5279

Andriy ZARYTSKY

Honored Artist of Ukraine, Associate Professor, Head of the Department of Music-Practical and Performing Training, Faculty of Culture and Arts, Volyn National University named after Lesya Ukrainka, ave. Voli, 13, Lutsk, Volyn region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0001-9996-6937

To cite this article: Zarytska, A., Zarytsky, A. (2022). Features of professional training of vocal ensembles leaders. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 71–76, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2022-1-10>

FEATURES OF PROFESSIONAL TRAINING OF VOCAL ENSEMBLE LEADERS

The article considers the question of the peculiarities of professional training of bachelors of music art to lead a vocal ensemble. Insufficient coverage of this issue and the lack of appropriate methodological support in the modern system of training leaders of vocal ensembles has actualized the choice of topic. The purpose of this study is to analyze the specific features of the training of future leaders of vocal ensembles, to determine the main stages and methods of work on vocal works. To achieve this goal, the following tasks were set: to analyze the practical work of the head of the vocal ensemble, to describe the main stages of work on musical works.

Scientific novelty lies in the development and characterization of the main stages of the vocal ensemble, namely: the preparatory stage, which includes the selection of repertoire, theoretical and practical analysis; technological stage, in the process of which the educational and rehearsal work on intonation, metro-rhythmic, artistic and performing difficulties in the vocal work, the development of vocal and ensemble skills; the final (artistic and creative) stage, aimed at creating a creative concept, a bright artistic and musical image, concert-educational and festival-competition activities. Note that during the training and rehearsal activities with the team it is important to practice vocal and technical skills, aimed at the systematic development of theoretical concepts and practical skills, principles, patterns that introduce participants to the process of creative improvement. These characteristics and properties of vocal work are aimed at developing artistic and creative, aesthetic and value attitude to creative activity.

Thus, as a result of the study, the following **conclusions** were drawn: the future specialist, as the leader of the vocal ensemble must have natural abilities, sound theoretical and practical knowledge. Note that the development of certain stages of work on the work of art will contribute to the formation of professional competence of leaders of vocal ensembles, professional and creative growth of future professionals. The duration of the stages, the degree of detail in the work, the choice of methodological techniques will depend on the complexity of the work, the goals of performance, the level of mastery of vocal and technical skills, individual characteristics of performers. The ability of the leader to involve participants in joint vocal and creative activity will form in participants confidence in the forces, will increase self-estimation, will cause desire to self-expression, self-affirmation, realization of internal potential forces.

Key words: vocal ensemble, musical art, training of the leader of vocal ensemble, methodical receptions, stages of work on vocal composition.

Актуальність проблеми. Сучасні тенденції розвитку мистецької освіти спрямовані на ствердження особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва. Важливого значення набуває орієнтація вищої музично-педагогічної освіти на підготовку сучасного педагога, конкурентоспроможного на ринку праці, здатного на високому рівні впроваджувати сучасні педагогічні технології. Формування професійної компетентності бакалаврів музичного мистецтва відбувається в процесі теоретичної та практичної підготовки, зокрема під час ознайомлення зі

специфікою роботи керівників творчих колективів та вокальних ансамблів.

Вокальний ансамбль – поширена форма спільного музикування, сприяє творчому самовираженню учасників, обізнаності щодо різних жанрів, вокальних стилів, змісту та форми виконуваних творів, особливостей виражальних засобів. Підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва до керівництва вокальними ансамблями спрямована на формування вокальної компетентності, виконавських умінь та навичок, ґрунтовних знань щодо вокально-ансамблевого

репертуару, організаторських здібностей. Недостатнє висвітлення даної проблематики та брак відповідного методичного забезпечення в сучасній системі підготовки керівників вокальних ансамблів актуалізувало вибір теми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Наукове підґрунтя для вирішення проблеми підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до керівництва вокальними ансамблями складають праці В. Антонюк, Б. Гнидь, Н. Гребенюк, В. Ємельянова, Н. Овчаренко, Ю. Юцевича та ін. У наукових розвідках А. Авдієвського, А. Болгарського, Г. Стулова та ін. обґрунтовано методологію роботи з вокально-хоровими колективами. Питання естрадного вокального виконавства висвітлені у працях Д. Бабіч, Я. Кушка, С. Ріггса, С. Чернікової та ін.; специфіку формування навичок ансамблевого співу в освітньому процесі висвітлено у дослідженнях Т. Пляченко, І. Шевченко та ін.

Проте, питання щодо особливостей музично-педагогічної підготовки майбутнього керівника естрадного вокального ансамблю залишається малодослідженою.

Мета дослідження – проаналізувати специфічні особливості підготовки майбутніх керівників вокальних ансамблів, визначити основні етапи та методичні прийоми роботи над вокальними творами.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Однією зі складових частин загального процесу професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва є вокально-ансамблева підготовка. Як зазначає Д. Бабіч, в художньо-творчому процесі естрадного колективу значна роль художнього керівника, який повинен бути високопрофесійним музикантом, аранжувальником, імпровізатором, режисером (Бабіч, 2004, с. 9). Майбутній фахівець, як керівник вокального ансамблю має володіти природними здібностями, ґрунтовними теоретичними та практичними знаннями. Компетентність керівника вокального ансамблю визначається рівнем його обізнаності, авторитетності, умінні мобілізуватись в потрібній ситуації та творчо застосувати набуті знання та досвід на практиці.

Саме професійна компетентність забезпечує майбутньому фахівцю можливість орієнтуватися у сучасному інформаційному просторі та бути конкурентоспроможним на сучасному ринку праці.

Специфіка вокального навчання майбутніх учителів музичного мистецтва як керівників ансамблю передбачає:

- оволодіння знаннями про вікові особливості розвитку та охорони співацького голосу школярів;
- уміння оцінювати музично-естетичні якості співацького звуку у дорослих і дітей, відповідно до сучасних вимог академічного вокального інтонування;
- розвиток вокального слуху майбутнього вчителя музики до керівництва вокальними ансамблями школярів;
- оволодіння методами вокального навчання з урахуванням особливостей голосоутворення у школярів;
- засвоєння прийомів впливу на процес формування співацького голосу;
- виховання навичок методичного аналізу навчально-репертуарного матеріалу, тощо (Василенко, 2012, с. 115).

Щодо теоретичної підготовки керівника вокального ансамблю, то зауважимо на важливості знання з теорії музики, гармонії, методики музичного виховання, аналізу музичних форм, історії музики та ін. Недопустимим є поведінка керівника, який приходить на репетицію непідготовленим і вчить партитуру одночасно з учасниками вокального ансамблю, що приводить до багаторазового повторення твору і втраті творчого інтересу, до втрати авторитету керівника. Потрібно знати, що не можна вчити колектив того, що сам не знаєш. Відповідно керівник повинен багато працювати над собою, підвищувати свій музичний і загальний кругозір. Справжня майстерність не приходить зразу, воно залежить від практичного досвіду, роботи, освіти та природніх здібностей.

Керівник колективу має володіти хорошим музичним слухом, відчуттям ритму, форми, музично-теоретичними знаннями, знаннями художньої культури. Разом з тим, йому повинні бути притаманні такі особистісні якості, як вимогливість, доброзичливість, толерантність, пунктуальність та ін..

Діяльність майбутнього фахівця як керівника вокального ансамблю реалізується в процесі систематичної роботи, що включає такі етапи:

- підготовчий етап, що включає підбір репертуару, теоретичний та практичний диригентсько-виконавський аналіз;

– технологічний етап, що спрямовується на здійснення навчально-репетиційної роботи: над інтонаційними, метро-ритмічними, художньо-виконавськими труднощами в вокальному творі; відпрацювання вокально-ансамблевих навичок в процесі роботи над художньо-виразним виконанням музичного твору;

– заключний (художньо-творчий) етап, що спрямовується на створення творчої концепції, яскравого художньо-музичного образу, концертно-просвітницької та фестивально-конкурсної діяльності.

На *підготовчому етапі* особливої значимості набуває проблема оволодіння навичками підбору репертуару. Важливо сформувати у студентів розуміння особливостей вокальних можливостей учнів, специфіки вокальних творів для дітей різних стилів, епох, жанрів, вміти знаходити засоби для втілення у практиці роботи з вокальним ансамблем.

Т. Пляченко вважає, що у формуванні навчального репертуару учнівського ансамблю необхідно дотримуватися таких принципів: естетичної і художньої цінності твору; різноманітності жанрів і тематики; поліфункціональності; доступності; поступовості; зацікавленості (Пляченко, 2010, с. 177).

З метою набуття репертуарного досвіду вокальних творів доцільно залучати студентів до активної слухацько-аналітичної діяльності – прослуховування й оцінювання творів для дитячих вокальних ансамблів, вивчення діяльності сучасних вокальних колективів. Г. Падалка наголошує, що цілеспрямована орієнтація студентів на пошук об'єктивних зв'язків і залежностей між формою музичних творів і їх змістом, створює фундамент для аргументованої, обґрунтованої оцінки художніх творів (Падалка, 2008, с. 47).

Теоретичний аналіз музичного твору повинен включати – аналіз форми твору, фразування, визначення інтонаційної виразності кожного мотиву, його місця в розвитку усєї фрази. При аналізі музичного тексту краще керуватись дедуктивним методом – від загального аналізу розвитку усього твору до вияву дрібних деталей. Перш за все потрібно знайти кульмінаційні орієнтири, визначити тональний план твору, здійснити детальний гармонічний аналіз. Слід проаналізувати методи розвитку музичної думки – секвенція, варіація, поліфонія.

Під час першого знайомства з вокальним твором увага керівника повинна бути направлена на структурний аналіз, так як в процесі такого аналізу виявляється задум композитора і чітко визначаються практичні диригентсько-виконавські завдання.

Практичний диригентсько-виконавський аналіз включає: визначення стилю твору, жанру, часу створення, особливостей композиторського письма; встановлення темпу, вибір диригентської схеми, що залежить від темпу, тривалостей, якими викладений музичний матеріал, від образного характеру музики; аналіз будови музичної тканини по функціям – мелодія, акомпанемент, підголоски; виявлення особливостей динаміки та агогіки, метро ритмічної структури.

Як підсумок підготовчого етапу, керівник вокального ансамблю створює диригентську розмітку партитури, що є генеральним планом виконання твору. Перш за все диригент позначає моменти вступу окремих голосів, зміну темпів, динамічний план, а також особисту тактику керівництва колективом.

Технологічний етап передбачає здійснення навчально-репетиційної роботи. Репетиційний процес є базовою формою роботи керівника з вокальним ансамблем, що потребує від нього високого рівня професійної підготовки і педагогічних здібностей. Процес підготовки вокального твору включає в себе структуровані один за одним етапи та форми репетиційної роботи, в них специфічно переплітаються основні прийоми та принципи педагогіки.

Творчий підхід до використання положень дидактики визначається завданнями кожної репетиції, ступенем складності твору, рівнем колективу та умовами праці. Він залежить від індивідуальних особливостей керівника вокального колективу, рівнем його педагогічної майстерності та досвідом ведення репетицій. Важливо навчити майбутніх керівників вокальних ансамблів раціонально використовувати репетиційний час і зберігати підвищений інтерес колективу до вивчення музичних творів, досягнути високого художнього результату з мінімально витраченими силами та часом виконавців.

Під час навчально-репетиційної діяльності з колективом важливим є відпрацювання вокально-технічних навичок, спрямування на систематичне освоєння теоретичних понять та прак-

тичних умінь, принципів, закономірностей, що вводять учасників у процес творчого вдосконалення. Зазначені характерні ознаки та властивості вокальної роботи спрямовуються на вироблення художньо-творчого, естетичного та ціннісного ставлення до творчої діяльності у системі «композитор-педагог-виконавець-слухач». Виконавці вбирають усі переживання автора, виступаючи провідником, що втілює та висловлює засобами музично-вокальної виразності результати морального та естетичного змісту художнього твору.

Заключний (художньо-творчий) етап спрямовується на створення творчої концепції, яскравого художньо-музичного образу, підготовку до концертно-просвітницької та фестивально-конкурсної діяльності. Музично-сценічна діяльність сприяє розкриттю особистості студента, виявленню його індивідуальних якостей, виховує працездатність та дисциплінованість (Шевченко, Бродський, 2017, с. 143).

Концертно-просвітницька творча діяльність сприяє ствердженню учасників, в якій вони виступають як співавтори художнього образу, інтерпретатори тексту автора, імпровізатори у виявленні вільного суб'єктивного розуміння авторської сутності, адресуючи свою творчу версію слухачу, публіці. Художня єдність виконання завжди обумовлена єдністю розуміння образного змісту твору всіма учасниками виконавського колективу і спільністю їх професійної майстерності (Ланіна, 2017, с. 48).

Концертна діяльність є важливим етапом у творчому житті будь-якого вокального колективу. В учасників відпрацьовується внутрішня та зовнішня дисциплінованість, що виявляється у вмінні стабілізувати емоційно-вольову сферу, нести естетичне задоволення, радість та відчуття насолоди.

Одним із важливих видів діяльності є участь виконавців у конкурсах та фестивалях. Ці заходи допомагають самоствердитися, порівняти та оцінити свої сили. Такі види діяльності допоможуть забезпечити інтеграцію творчих знань, умінь та навичок, сприятимуть розвитку творчої уяви, музичного мислення, зроблять сприйняття, вивчення та виконання вокальних творів більш глибоким, емоційним, усвідомленим, розвиватимуть почуття відповідальності за спільну справу, сприятимуть розвитку творчої особистості учасників.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отож, опрацювання визначених етапів роботи над художнім твором сприятиме формуванню фахової компетентності керівників вокальних ансамблів, професійному та творчому зростанню майбутніх фахівців. Тривалість етапів, ступінь деталізації у роботі, вибір методичних прийомів залежатимуть від складності твору, цілей виконання, рівня володіння вокально-технічними навичками, індивідуальних особливостей виконавців.

Зазначимо, що художнє осмислення твору і його технічне засвоєння нерозривно пов'язане. Тому, від задуму до його реального втілення чимала дистанція, подолати яку можна лише за умови наполегливої та кропіткої практичної діяльності. Саме уміння керівника залучити учасників до спільної вокально-творчої діяльності формуватиме в учасників упевненість у своїй силі, підвищить самооцінку, викличе бажання до самовираження, самоствердження, реалізації внутрішніх потенційних сил.

Подальших наукових розвідок потребують питання щодо створення функціональної моделі підготовки керівників вокальних ансамблів до практичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабіч Д. Р. Формування виконавської майстерності майбутніх артистів естрадних ансамблів : автореф. дис... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2004. 21 с.
2. Василенко Л. М. Гедоністичні засади вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва: теорія та методика: монографія. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2012. 336 с.
3. Ланіна Т. О. Теоретичні основи вокального ансамблевого виконавства. *Музичне мистецтво в освітологічному дискурсі*. 2017. № 2. С. 46–50.
4. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва : теорія і методика викладання мистецьких дисциплін. Київ : Освіта України, 2008. 274 с.
5. Пляченко Т. М. Підготовка майбутнього вчителя музики до роботи з учнівськими оркестрами та інструментальними ансамблями: монографія. Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2010. 428 с.
6. Шевченко І. Л., Бродський Г. Л. Вокальний ансамбль як форма організації музично-творчої діяльності майбутнього педагога музиканта. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2017. № 157. С. 141–147.

REFERENCES

1. Babich D. R. (2004). Formuvannia vykonavskoi maisternosti maibutnikh artystiv estradnykh ansambliv [Formation of performing skills of future artists of pop ensembles]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].
2. Vasylenko L. M. (2012). *Hedonistychni zasady vokalnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzychnoho mystetstva: teoriia ta metodyka* [Hedonistic principles of vocal training of future music teachers: theory and methodology]. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova [in Ukrainian].
3. Lanina T. O. (2017). Teoretychni osnovy vokalnoho ansamblevoho vykonavstva [Theoretical foundations of vocal ensemble performance]. *Muzychne mystetstvo v osvitolohichnomu dyskursi - Musical art in educational discourse*, 2, 46-50 [in Ukrainian].
4. Padalka H. M. (2008). *Pedahohika mystetstva : teoriia i metodyka vykladannia mystetskykh dystsyplin* [Art pedagogy: theory and methods of teaching art disciplines]. Kyiv : Osvita Ukrainy [in Ukrainian].
5. Pliachenko T. M. (2010). *Pidhotovka maibutnoho vchytelia muzyky do roboty z uchnivskymy orkestramy ta instrumentalnymy ansambliamy* [Preparing future music teachers to work with student orchestras and instrumental ensembles]. Kirovohrad: «Imeks-LTD» [in Ukrainian].
6. Shevchenko I. L. & Brodskyi H.L. (2017) Vokalnyi ansambl yak forma orhanizatsii muzychno-tvorchoi diialnosti maibutnoho pedahohamuzykanta [Vocal ensemble as a form of organization of musical and creative activity of the future music teacher]. *Naukovi zapysky. Serii: Pedahohichni nauky - Proceedings. Series: Pedagogical sciences*, 157, 141–147 [in Ukrainian].